

POUKE I PORUKE HADŽA

*Allaha radi, dužnost je ljudima, hodočastiti Ka'bu, onome ko je u mogućnosti... (Kur'an)
Za ispravno obavljen hadž (hadž mebrur) nema druge nagrade do Džennet. (hadis)*

Peta islamska dužnost

Hadž je peti islamski šart, temelj vjere i obaveza svakom punoljetnom, slobodnom i zdravom muslimanu i muslimanki jedanput u životu, koji su u materijalnoj mogućnosti da obezbijede troškove hadža. Muslimani iz svih dijelova svijeta posjećuju Ka'bu u Mekki i druga sveta mjesta, izvršavajući propisane obrede i približavajući se Jednom Jedinom Allahu. Hadž je odziv na univerzalni poziv Uzvišenog Gospodara upućen čovječanstvu preko Ibrahima, neka je mir na njega, kako Allah, dželle šanuhu, kaže u Kur'anu: *I oglasi ljudima hadž, dolaziće ti pješke i na kamilama iznurenim; dolaziće iz mjesta dalekih* (El-Hadž, 27). Jedne prilike, u vjerodostojnoj predaji, Allahov poslanik Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, upitan je o najboljim djelima pa je Vjerovjesnik među njima spomenuo i kod Allaha primljen hadž, obavljen na ispravan način kako je to Poslanik lično i praktično pokazao.

Pouke i poruke hadža

ISKRENOST I ISPRAVNOST

Hadž uči iskrenosti, da svako naše djelo radimo u ime Allaha, isključivo radi Njegovog zadovoljstva i nagrade, i ispravnosti, da sve što činimo bude u skladu sa sunnetom ili tradicijom Božijeg Poslanika, alejhi-s-selam. Iskrenost i ispravnost u svim postupcima su uslovi da bi djela kod Allaha bila primljena.

Uzvišen je Onaj u Čijoj je ruci vlast – On sve može! Onaj Koji je dao smrt i život da bi iskušao koji od vas će bolje postupati; On je Silni, Onaj Koji prašta (El-Mulk, 2).

...koji od vas će bolje postupati...

Rekao je poznati velikan El-Fudajl ibn Ijjad u komentaru: - *Misli se na djela koja su iskrena i ispravna. Nakon toga je upitan: - A šta to znači? Odgovorio je: - Ako djelo bude iskreno, a ne bude ispravno, neće biti primljeno, a ako bude ispravno, a ne bude iskreno, opet neće biti primljeno. Iskreno djelo je ono koje se čini samo u ime Allaha, a ispravno je ono djelo koje je u skladu sa sunnetom Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.*

ČISTOĆA DUŠE I TIJELA

Bijeli čisti ihrami, kupanje i abdest, hadžske zabrane nanošenja neprijatnosti i štete bilo kome ili bilo čemu pokazuju da musliman treba biti osoba čije su misli, namjere, želje, riječi, djela, tijelo, odjeća, mjesto boravka čisti i besprijekorni. *Allah je lijep i voli ljepotu. Allah je dobar i prima samo dobro. Čistoća je pola vjere* (hadis bilježi Muslim).

SKROMNOST I PONIZNOST

Ihrami su dva jednostavna parčeta odjeće koji nas uče da u životu budemo skromni, zadovoljni, zahvalni i ponizni prema Allahu i vjernicima a dostojanstveni prema nevjernicima.

Samilosni prema vjernicima i ponosni prema nevjernicima (El-Feth, 29).

PODSJEĆANJE NA SMRT

Ihrami su poput ćefina u koje se umotavaju putnici na Onaj svijet. Allah je vječan i dostojan obžavanja a sve drugo je prolazno i relativno. *Sve što je na Zemlji prolazno je, ostaje samo Lice tvoga Gospodara, Veličanstvenog i Plemenitog. Svako živo biće će smrt okusiti! I samo na Sudnjem danu dobićete u potpunosti plate vaše, i ko bude od vatre udaljen i u džennet uveden – taj je postigao što je želio; a život na ovom svijetu je samo varljivo naslađivanje* (Alu Imran, 185).

JEDNAKOST, JEDINSTVO I ZAJEDNIŠTVO

Jedinstveni u odjeći, težnjama, obredima, zajedničkom i skrušenom boravku na Arefatu, milioni muslimana i muslimanki iz svih dijelova svijeta, različitih boja, jezika, statusa i nacija svjedoče da nema drugog boga osim Allaha, Muhammed je Njegov Poslanik, islam je prava vjera, Kur'an je

Božija knjiga i vjernici su braća! Ljubav, respekt, podrška, solidarnost i tolerancija.

Svi se čvrsto Allahovog užeta držite i nikako se ne razjedinjujte! (Alu Imran, 103).

SVEOBUH VATNOST I KOMPLETNOST ISLAMA

Obavljajući tavaf oko Ka'be, u formi najpotpunijeg geometrijskog tijela-kružnice, u skladu sa harmonijom u prirodi i orbitama u svemiru, musliman nastoji upotpuniti svaki aspekt i segment svoga života učeći dovu Gospodaru: *Gospodaru naš, podari nam dobro na ovome svijetu i podari nam dobro na onome svijetu i sačuvaj nas patnje u vatri* (El-Bekare, 201).

USPJEŠNA KOMUNIKACIJA I MATERIJALNA NEOVISNOST

Sa'j ili kretanje između Safe i Merve podstiče nas na razgovor, a ne samo govor, saradnju i timski rad. Sjećanje na veliku Hadžeru, koja aktivno traga da pronađe vodu za svoga sina Ismaila, podstiče nas da budemo sposobni i radini, vrijedni i neovisni o drugim u pogledu materijalnih dobara.

Reci: 'Radite, a Allah će rad vaš prepoznati' (Et-Tevba, 105).

Gornja ruka ili ruka koja daje je bolja od donje ruke ili one koja prima (hadis bilježi Ahmed).

ZNANJE – PRVI IMPERATIV VJERE

Arefat dolazi od arapskog glagola arefe što znači znati, saznati. Arefat je brdo koje svi vjernici na hadžu pohode. Musliman sa vjerom, ambicijom i ciljem u životu se penje ka uspjehu, čitajući i učeći u ime Gospodara Koji stvara!

Dužnost svakog muslimana i muslimanke je traženje znanja (hadis bilježi Ibn Madže).

DISCIPLINA I SPREMNOST NA ŽRTVU

Na Mini, hadžije bacaju kamenčiće, jasno i glasno poručujući: Ne, ne šejtanu, zlu, grijehu, poroku, sramoti, lijenosti, niskosti, kukavičluku, škrtosti i slabosti!

Odazivam ti se, Gospodaru, odazivam!, čuje se na sve strane.

Reci: 'Molitva moja, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista pripadaju Allahu, Gospodaru svih svjetova koji nema saučesnika; to mi je naređeno i ja sam prvi musliman' (El-En'am, 162).

Nagrada za hadž

Allahov Poslanik, neka je mir i spas na njega, u hadisima koje bilježe Buharija i Muslim, je rekao: *Za ispravno obavljen hadž (hadž mebrur) nema druge nagrade do Džennet.*

Ko obavi hadž ispravno, ne vrijeđajući nikoga niti grijeseći, vratiće se sa hadža čist od grijeha kao na dan kada ga je majka rodila.

Malcolm X - USA - Impresije o hadžu

Poentirat ćemo temu divnim razmišljanjima i hadžskim iskustvima velikog muslimanskog borca za ljudska prava i slobode Malkolma X napisanim u djelu *Autobiografija*, New York, 1964:

"Tamo su hiljade hodočasnika iz cijeloga svijeta. Svih boja, od plavookih i plavokosih do crnih Afrikanaca. Međutim, svi smo sudjelovali u istom obredu, pokazajući duh bratstva i jedinstva za koji, iz mojih iskustava u Americi, nisam vjerovao da može postojati između bijelih i nebijelih.

Možda ste šokirani ovim mojim riječima. Ali, ono što sam vidio i iskusio na ovome hodočašću, nagnalo me je da preispitam mnoge ranije stavove i ostavim po strani neke svoje zaključke. Nije mi bilo suviše teško. Uprkos čvrstini uvjerenja, bio sam i ostao čovjek koji se nastoji suočiti sa činjenicama, prihvatiti realnost da život otkriva novo iskustvo i saznanje. Uvijek sam čuvao um otvorenim, neophodno fleksibilnim da ide, ruku pod ruku, sa svakim vidom intelektualne potrage za istinom. Tokom prethodnih 11 dana, ovdje, u muslimanskom svijetu, jedem sa istog tanjira, pijem iz iste čaše i spavam u istom krevetu ili pod istim pokrivačem, klanjajući se Jednom Bogu, sa ostalim muslimanima, čije oči i kosa su bile najplavlje od plavih a koža najbjelja od bijelih. I u riječima, radnjama i djelima 'bijelih' muslimanima, osjetio sam istu onu iskrenost kao među crnim muslimanima Nigerije, Sudana i Gane."

Mi smo uistinu svi jedno - braća. Sva zahvala pripada Allahu, Vladaru svih svjetova!

Allahu naš, počasti nas kod Tebe primljenim hadžom i popravi svako naše stanje! Amin!

Recenzija - Ishak ef. ALEŠEVIĆ

Mi pred sobom imamo hutbu naslovljenu sa: "Pouke i poruke hadža". Nastojanja njenog autora bila su odveć velika a ogledaju se u tome da je htio u jednoj džumanskoj hutbi iznijeti cijelu suštinu ove pete dužnosti muslimana. Raščlanjena na uvodni dio i jedanaest podnaslova, sa devet ajeta, šest hadisa i dvije izreke islamskih velikana ovom veoma lijepom tekstu daju posve drugačiji naslov i namjenu, i najradije bih rekao: "Izlaganje o poukama i porukama hadža" - tekst koji bi se bez ikakvih dodavanja ili oduzimanja mogao uvrstiti u jednosatno izlaganje na seminaru o hadžu uz dodatak od polusatnog komuniciranja sa publikom u formi pitanja i odgovora vezanih uz temu hadža, i to hladno, akademski, uz vidno odsustvovanje unutarnjeg doživljaja hadža. Čak i dijeljenjem cjeline teksta u dvije, ili tri hutbe, ne mijenja se u biti gotovo ništa u odnosu na izneseno. Jer hutba je ipak drugačija i po govoru i po strukturi i na način iznošenja njenog sadržaja. Gornje navedeno usmjerava nas na dvoje: na način obraćanja hatiba prisutnim vjernicima, i na sadržaj koji se iznosi. Oslonimo se najprije na Kur'an-Kerim koji nas premudro upućuje i savjetuje: "Allah objavljuje najljepši govor, Knjigu sličnu po smislu, čije su pouke dvojake. Od nje se koža ježi u onih koji se Gospodara svoga boje, a zatim, kad se spomene ime Allahovo, kože se njihove i srca njihova smiruju..." - Kur'an a.š., sura Ez-Zumer, ajet 23.

Naš bošnjački narod u ovome času proživljava jednu jaku groznicu koja ga snažno tresse i on, Allahu dž.š. hvala, najprije traži pomoć od Allaha dž.š. i zato se sklanja u džamije, a tamo su redovi vjernika i sve brojniji i sve čvršći, i tamo je imam. Imam će im reći da su u krizi ali jednoj pozitivnoj krizi. Krizi koja neće završiti katastrofalnim izhodom po njih, nego je ova groznica put i način da se kroz vatru kroz koju se prolazi ide ka otriježnjenju, kaljenju, osnaženju i ozdravljenju. Imam govori ne iz grla kao onaj koji citira i recitira Kur'an a.š. i Hadis, nego iz njega, iz dubina njegove unutrašnjosti izviru te veličanstvene riječi. Govor imama

mora u shvaćanju i doživljaju slušalaca da izazove takav osjećaj da oni pred sobom imaju osobu koja jasno kazuje, i to što ona kazuje to se kod prisutnih pokazuje kao govor osvjedočenoga, govor onoga što bez ikakve sumnje najavljuje radosne vijesti onima što hoće i što slijede ovaj uzvišeni Put da su sretnici koji će, uz Božiju pomoć i podršku, zadobiti dvostruku sreću - sreću ovoga i sreću budućega svijeta, te da oni - uprkos brojnim lažnim njihovim dušebrižnicima - niti su gubitnici, niti treba da tuguju i da se žaloste!

Obratiti se sa uzvišenog mjesta u duhovnom pogledu i u onom fizičkom, jer mjesto sa kojega imam kazuje odvaja ga i izdiže iznad ostalih u horizontali u prednji plan i u vertikali u visinu veću i od stasa najvisočijeg između njih. Zašto? Samo zato da bi se ukazalo na veličinu i značaj onoga što se kazuje, i da bi se razlila preko prisutnih rijeka Božijih riječi, rijeka veličanja Imena Božijeg, spomen na Poslanika a.s. i riječi blagoslova i milosti na svakog od njih. I vjernici ponizno i pokorno to očekuju. Naš čovjek je u iščekivanju riječi odozgo, iz Objave. Već je eter prezasićen suhe teoretičnosti. Potreban je ulazak Objave u našu svakodnevicu i našu praksu, ali i dati naglasak na snagu uvjerenja. Hutba niti je riječ iz teorije koja opisuje Objavu, niti je to isticanje vlastite mudrosti naše. Hutba mora svojim sadržajem uzdići do najveće visine i dovesti do najdubljeg prihvatanja ajete iz Kur'ana Časnoga i riječi i praksu Poslanika Allahovog a.s. Kada se u hutbi navodi više ajeta zaredom i više hadisa to nas navodi na pomisao da se pred nas podastire Riječ Allahova dž.š. i misao Poslanikova a.s. kao istresanje duhovne hrane preobilno pred gladne duše tek tako da se ta glad zatomi u čovjeku.

Ajet i hadis valja dati poput najjačeg lijeka u pravom trenutku, sa dužnim poštovanjem sadržaja, i u omjeru dovoljnome da se dato dobro razumije i temeljito upije. Sjetimo se samo postupnosti kod slanja Objave, količine njene i pravoga trenutka koji se toliko sa trenutkom

historijskim složio da ga zovemo povodom 'sebebin-nuzul' u objavljivanju i u njegovoj pratnji izrečene riječi ili postupka Poslanikovog a.s.

Ajet Allahov dž.š. i Poslanikov a.s. postupak i njegov savjet nisu bili odvojeni od realnoga svijeta, niti okovani, niti pohranjeni u Knjizi da čame i čekaju, ili u pamćenje bez razumijevanja urezani. Oni su bili najbolji sokovi života čovjeka, zajednice i društva. Oni i danas takvima hoće i da traju i žive u svijetu. I kada se Allahova riječ iz Časne Knjige kazuje, a i Poslanikova a.s. također. To se čini kao pretakanje najfinijeg fluida iz hatibove duše u duše vjernika. Oni se daju u mirnoći i smiraju. Sve šuti sem blagodarnog šuma uzvišenih riječi. Ovim riječima ne treba vikača i trubača, niti začaravanja prisutnih čarobnjaštvom riječima jer hutba nije magijski postupak. Hutba ne traži ni preveliku gestu tijela niti ruku. Ona zahtijeva da se zauzme dostojanstven stav, i da bude jasan i dovoljno glasan ton u njenom kazivanju. Napisano kod hatiba tek je štap o koji se povremeno on poštapa. Pogled mu je uprt

u vjernički skup kojem se obraća posve kratko, jasnom riječju, jezgrovito i na način onoga koji iz sveg srca i dubinom duše svoje hoće da posavjetuje, nastoji da poboljša, pokušava da ispravi, bodri na istrajnost i strpljivost, i nastoji da se u zajednici krećemo neprestano na više.

Na poslijetku da kažemo i ovo. Uvijek su kritičari u boljoj poziciji od onih koji pišu jer i sam da napišem i pošaljem neku od svojih hutbi na kritički sud iskusnome hatibu ili slušaocu, ili pak onome ko ju je kao upućeni tekst poput ovoga o poukama i porukama hadža pročitao, u osvrtu na njen tekst dobio bih svakako mnogo toga za, ali i protiv. Jednostavno, to je sudbina nedostatka i manjkavosti ljudske riječi.

U pokušaju da svojim pisanjem ne povrijedim autora pomenute hutbe, jer po meni tekst je zaista vrijedan, ali i istovremeno da zadržim opšti odnos prema hutbi kao takvoj, autorov tekst toplo preporučujem kao akademsko izlaganje izvan mimbera gdje ga kao takvoga i vidim.

Recenzija - Hafiz Enes ef. BEGANOVIĆ

Veoma je teško i nezahvalno komentarisati hutbe koje ne čujemo izravno od hatiba jer je to zasigurno jedna od najzahtjevnijih formi govora danas imajući u vidu obrazovnu strukturu slušateljstva posebno u većim gradovima. Svi mi različito razumijevamo sadržaj hutbe i imamo posebne kriterije za njeno valoriziranje. Veliki problem predstavlja i prenošenje hutbe iz forme živog govora u formu pisanje riječi, pa bi i o tome hatibi morali voditi računa. Hutba „Pouke i poruke hadždža“ počinje ajetom i hadisom ali ne i zahvalom Allahu dž.š. i salavatom na Poslanika a.s., a trebali bi jer je to sunnet. Veoma naglo i bez pravog uvoda prelazi se na drugi dio hutbe u kojoj će biti riječi o navedenoj temi. Kao i svaki drugi vid ibadeta, hadždž nas uči iskrenosti, ali je potrebno naglasiti da će nekim ljudima na učenje telbije biti odgovoreno sa „niti si se odazvao, niti si se usrećio“. Sljedećih nekoliko poruka i pouka crpimo iz nošenja ihrama i bilo bi bolje i svrsishodnije sublimirati u jedno.

Citiranom kur'anskim ajetu iz sure el-Bekara dodata su dva ajeta iz sure er-Rahman (26-27), a da to uopće nije naznačeno. Nejasno je da li se radi o štamparskoj ili grešci hatiba. Trčanje između Safe i Merve nas podsjeća na saradnju i podstiče na radinost, ali i na naše obaveze prema roditeljima kako to ističe imami Gazalija: „Sač između Safe i Merve podsjeća čovjeka na dramu između života i smrti. Tu se majka (Hadžera) bori za život djeteta (Ismaila). Nije se predala ni pustinji ni Sunčevoj žegi. Ovdje je vjera nadvladala očaj, život je pobijedio smrt. Ovo je mjesto svjedok trijumfa majčine ljubavi, vjere i života. Pa zar onaj ko nogom dotakne ovo mjesto neće razmisliti o svojim obavezama prema roditeljima.“

Arefat svojim imenom podsjeća na obavezu stjecanja znanja, ali je on prvenstveno slika Sudnjega dana i posredstvom svega što tu vidimo sjećamo se suđenja na Sudnjem danu i zbora naroda sa svojim poslanicima i vođama jer nas gužva i stiska stvorenja, povišeni glasovi

i različiti jezici, te grupe ljudi koji slijede svoje vodiče, podsjećaju upravo na to. Obavljajući tawaf hadžija se cijelom kosmosu priključuje u slavlenu Boga i biva poput meleka, Allahu bliskih, koji ophode Njegov arš. To je ujedno i vrhunac poslušnosti i potčinjenosti Bogu prilikom kojeg insan osjeti da je nasljednik i čuvar objave, tog najdražeg i najvrijednog kapitala koji mu je podaren u njegovoj dugoj historiji. Obred bacanja kamenčića na Mini će biti nejasan i bez smisla svima koji se na tom mjestu ne prisjete Ibrahima a.s. koji je podvrgnut najtežem ispitu za koji povijest zna. Bog mu naređuje da sina koga mu je podario u dubokoj starosti i kome se mnogo obradovao neograničeno vezavši svoje srce za njega, prinese kao žrtvu Njemu. Gospodar želi da očisti njegovo srce da bi ono bilo više vezano za Stvoritelja nego za bilo koje stvorenje. Šejtan ga odvraća od ispunjenja te naredbe, a Ibrahim a.s. njegova supruga i sin ga odgone bacajući kamenčiće na njega, te odlučuju da se pokore Božijoj naredbi. Kada su svi zajedno pokazali spremnost na žrtvu i dokazali da im je ljubav prema vjeri jača od ljubavi prema život, Allah im otkriva tajnu tog velikog ispita: „I njih dvojica poslušajte i kad ga čelom prema zemlji položi, Mi ga zovnusmo: „O Ibrahimе, ti si se objavio u snu odazvao, a Mi ovako nagrađujemo one koji dobra djela čine. To je zaista pravo iskušenje. I kurbanom velikim

ga iskupismo." (es-Saffat, 103-107). Imajući u vidu sve ovo, svaka generacija koja se nađe na Mini treba oživjeti sjećanje na najveću spremnost i žrtvu na Allahovom putu i sebe dobro preispitati šta ona žrtvuje na tom istom putu, a šta bi trebala i mogla žrtvovati. Hatib je i o ovim porukama morao voditi računa sastavljajući citiranu hutbu¹. Kraj je veoma interesantan i neobičan, te hutbi daje posebnu draž. Možda se neki i neće složiti, ali citiranje primjera iz svjetske književnosti pokazuje da hatib ima sluha za vrijeme u kome živi. Kako ističe dr. Dževad Hodžić "Biti sin svog vremena znači imati životan odnos prema stvarnosti kako se ona javlja u vladajućoj konstelaciji."² Hatib mora biti upućen „u sve bitne vidove povjesnog svijeta“ u kome živimo i svojim obraćanjem dopunjavati znanje slušatelja. Hutba nas mora pokretati i poticati da budemo spremni odgovoriti na najnovije probleme našeg vremena.

Citirana hutba je spoj tradicionalnog i modernog, budi emocije, omekšava naša srca i potiče na razmišljanje te smatram da ima svoju vrijednost.

1 Vidi više: al- Ghazzali, Preporod islamskih nauka/ Ebu Hamid El – Gazali; sa arapskog na bosanski preveo i predgovor napisao Salih Čolakovoć. – Sarajevo: Libris, 2005. str. 185- 201.

2 Hodžić, Dževad „Hutba kao pričanje neispričane priče BITI „SIN VREMENA" (IBNU-L-VAKT) ", Novi muallim br. 33, Sarajevo 29 mart 2008, str. 119.

3 Ibid str. 119.

Summary الموجز

SECTION "MUALLIM'S HUTBA (SERMON)"

The New Muallim publishes *hutbas* (sermons) of active imams and *hatibs* (imams delivering the *hutba*). There are reviews along with the *hutbas*, so that together they make a whole. The reviews are written by those who listen to *hutbas*. The reviews are not intended to be valorizing; rather, they aim to improve upon the *hutba*, analyzing it as a public statement by an imam and critically evaluating the statement. The reviewers react at those aspects which they consider important for a *hutba* (its length, quality, message, presentation, literacy level, formulation, etc.).

باب "خطبة المعلم"

تنشر مجلة "المعلم الجديد" خطب الجمعة لبعض الخطباء والأئمة. ويضم الباب – إلى جانب الخطبة – مراجعات تشكل مع الخطبة وحدة متكاملة. يكتب المراجعون أشخاص استمعوا للخطبة. وليس الهدف الأول منها تقديم تقويم للخطبة. إنما الهدف هو تحسين الخطبة من حيث كونها ممارسة علنية يقوم بها الإمام. وتقديم لحة نقدية عن تلك الممارسة. يناقش المراجعون الجوانب التي يرونها مهمة في الخطبة (طول الخطبة، رسالتها، أسلوب إلقائها، ترتيبها وبلوغتها الخ).